

INSTYTUT WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI

prof. nadzw. dr hab. Teresa Gardocka

Skazanie bez rozprawy w kontekście praw pokrzywdzonego

- I. **Wpływ pokrzywdzonych na wymiar kary przy wydaniu wyroku uzgodnionego przez prokuratora z oskarżonym (art. 335 k.p.k.)**
- II. **Wpływ pokrzywdzonych na wydanie wyroku w trybie dobrowolnego poddania się karze na rozprawie (art. 387 k.p.k.)**

Warszawa 2012

Spis treści

I. Wprowadzenie.....	1
1. Zagadnienia wstępne.....	1
2. Skąd wzięła się idea konsensualnego skazania	3
3. Regulacja zawarta w kodeksie postępowania karnego z 1997 roku (przed nowelizacją z 2003 roku).....	4
a. Wniosek o skazanie.....	4
b. Wniosek o wydanie wyroku skazującego (dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej przez oskarżonego).....	6
4. Uzgodnione skazanie po nowelizacji z 2003 roku.....	7
a. Zakres prawnej możliwości skorzystania z instytucji uzgodnionego skazania	10
b. Nieuwzględnienie wniosku prokuratora o uzgodnione skazanie.....	14
c. Wniosek o wydanie wyroku skazującego (art. 387 k.p.k.) po nowelizacji z 2003 roku.....	16
d. Porównanie dobrowolnego poddania się karze w trybie art. 335 k.p.k. i 387 k.p.k.	18
5. Cel instytucji uzgodnionego skazania (dobrowolnego poddania się karze).....	20
II. Opis badania	22
Część A.	22
I. Analiza materiału badawczego w zakresie wpływu pokrzywdzonego na uzgodnione skazanie w trybie art. 335 k.p.k.....	22
II. Podsumowanie.....	32
Część B.	34
I. Analiza materiału badawczego w zakresie dobrowolnego poddania się karze na rozprawie w trybie art. 387 k.p.k.	34
II. Podsumowanie.....	40

I. Wprowadzenie

1. Zagadnienia wstępne

Kodeks postępowania karnego z 1997 roku wprowadził w powszechnym prawie karnym procesowym dwie możliwości konsensualnego zakończenia postępowania karnego (wniosek prokuratora o uzgodnione skazanie i wniosek oskarżonego o dobrowolne poddanie się karze). Możliwość tego rodzaju istniała wcześniej w prawie karnym skarbowym i nie budziła kontrowersji, przede wszystkim dlatego, że istotą ukarania karno-skarbowego jest kara finansowa. Umówienie się (dobrowolne poddanie się karze finansowej) w kwestii kary finansowej za przestępstwo karno-skarbowe nie budzi sprzeciwu choćby dlatego, że społeczeństwo nie jest szczególnie zainteresowane wymiarem kary za przestępstwa skarbowe nie będąc nimi bezpośrednio pokrzywdzone. Zupełnie inne emocje budzi wymiar kary za przestępstwa powszechne, przy większości których z reguły mamy do czynienia ze zidentyfikowanym pokrzywdzonym. Pokrzywdzony z istoty rzeczy jest żywotnie zainteresowany nie tylko samym faktem ukarania za przestępstwo ale także rozmiarem (dolegliwością) wymierzonej sprawcy kary. Kara ta ma odpowiadać poczuciu sprawiedliwości, realizując między innymi ideę sprawiedliwej odpłaty za przestępstwo.

Definicja kary przyjęta przez L. Gardockiego w podręczniku Prawo karne¹ brzmi: Kara kryminalna to osobista dolegliwość ponoszona przez sprawcę jako odpłata za popełnione przestępstwo, wyrażająca potępienie popełnionego przez niego czynu i wymierzana w imieniu państwa przez sąd.

W kodeksie karnym w art. 53 określone są również dyrektywy wymiaru kary ujęte w podziale na ogólne i szczegółowe.

Dyrektywy ogólne to:

- humanitaryzm kary (art. 3 k.k.),

¹ Prawo karne, 17. Wydanie, Warszawa 2011, s. 158

- stopień winy sprawcy (art. 53 § 1 k.k.),
- społeczna szkodliwość czynu (art. 53 § 1 k.k.),
- prewencja ogólna (art. 53 § 1 k.k.) – potrzeby w zakresie kształtowania świadomości prawnej społeczeństwa,
- prewencja szczególna (art. 53 § 1 k.k.) – cele zapobiegawcze i wychowawcze, które kara ma osiągnąć w stosunku do skazanego.

Szczegółowe dyrektywy zawarte są w kodeksie karnym w art. 53 § 2. Ich katalog jest następujący:

- motywacja i sposób zachowania się sprawcy,
- popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim,
- rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków,
- rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa,
- właściwości i warunki osobiste sprawcy,
- zachowanie się sprawcy po popełnieniu przestępstwa,
- staranie o naprawienie szkody lub – zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości,
- zachowanie się pokrzywdzonego.

Sędziowski wymiar kary w indywidualnej sprawie powinien uwzględniać wszystkie wymienione powyżej dyrektywy w odpowiedni sposób, to jest jedne jako wpływające na podwyższenie wymiaru w ramach sankcji, inne jako wpływające na jego obniżenie. Sędzia zobowiązany jest uzasadnić wymiar kary w indywidualnej sprawie (art. 424 § 2 k.p.k.) poprzez wskazanie wszystkich okoliczności, jakie wziął pod uwagę przy wymiarze kary.

Cały ten porządek w zakresie sędziowskiego wymiaru kary został zburzony w tym zakresie, w jakim prawo karne dopuściło wymierzanie kary uzgodnionej z oskarżonym (konsensualne zakończenie postępowania karnego)².

2. Skąd wzięła się idea konsensualnego skazania

Nie ma wątpliwości, że idea konsensualnego zakończenia postępowania karnego wywodzi się z systemu amerykańskiego, dopuszczającego instytucję zwaną pleabergain, jako boczny tor wymiaru sprawiedliwości karnej.

Podstawową zasadą procesu karnego według amerykańskiej konstytucji jest prawo obywatela do sądu przysięgłych (V. poprawka do Konstytucji Stanów Zjednoczonych). Każdy obywatel oskarżony o popełnienie przestępstwa ma prawo żądania rozpoznania jego sprawy przez sąd przysięgłych. Jest to sąd trudny do sformowania, a wynik postępowania jest ze wszelkich miar niepewny, biorąc pod uwagę postępowanie w zasadzie jednoinstancyjne (stronom może być tylko przyznane prawo do ponownego procesu), brak możliwości zmiany kwalifikacji prawnej w toku procesu, postępowanie w pełni kontradiktoryjne, w którym oskarżyciel musi udowodnić tezę oskarżenia, zachowując wszelkie skomplikowane reguły dowodowe oraz brak obowiązku uzasadnienia przez przysięgłych swego werdyktu.

² Orzecznictwo Sądu Najwyższego w tej materii nie jest spójne. Warto przytoczyć takie orzeczenia, w których SN wyraźnie wypowiada się, że dyrektywy wymiaru kary obowiązują sąd orzekający w przypadku uzgodnionego skazania tak jak w innych sytuacjach wydawania orzeczenia o karze: wyrok SN z dnia 8 listopada 2007 roku (sygn. IIKK 222/07), opubl. w OSNwSK 2007/1 poz. 2502 – „Sąd może uwzględnić wniosek złożony przez prokuratora w trybie art. 335 § 1 k.p.k. jedynie po uprzednim stwierdzeniu nie tylko ustawowych przesłanek umożliwiających skazanie oskarżonego bez przeprowadzenia rozprawy, lecz także po ustaleniu zgodności wynegocjowanej i zawartej we wniosku prokuratora propozycji orzeczenia z ogólnymi i szczegółowymi zasadami wymiaru kary, określonymi w przepisach materialnoprawnych.”

Z drugiej strony SN podkreśla, że skazanie musi być uzgodnione między prokuratorem a oskarżonym, a sąd zatwierdza tylko rodzaj ugody między stronami: Wyrok SN z dnia 28 maja 2008, opubl. w OSNwSK 2008/1 poz. 1167 - „Art. 335 § 1 k.p.k. obliuguje sąd do wydania orzeczenia zgodnego co do wszystkich zawartych we wniosku rozstrzygnięć, a więc zarówno w zakresie kar (rodzaj, wymiar, sposób wykonania), jak i środków karnych. Sąd, akceptując na posiedzeniu **ugodę zawartą przez oskarżonego z prokuratorem** nie jest uprawniony do zmiany jej warunków bez zgody stron.” Co najwyżej sąd może ocenić, czy uzgodnienia pasują do dyrektyw wymiaru kary.

Amerykański wymiar sprawiedliwości karnej wytworzył sposób postępowania pozwalający na bezpieczne ominięcie wszystkich wskazanych powyżej raf, to jest procedurę pleabergain, która pozwala na uzgodnione przez strony (oskarżyciela i oskarżonego) zakończenie procesu karnego zarówno w zakresie przyjętej jako podstawa skazania kwalifikacji prawnej jak i zaakceptowanego przez strony wymiaru kary. Wymiar kary wprawdzie należy nadal do sędziego, ale niemal nie zdarza się, by sędzia naruszył w tym zakresie uzgodnienia między stronami. Jest to zrozumiałe, w przeciwnym bowiem razie zniechęciłoby oskarżonego do podejmowania ryzyka przyznania się do winy.

Przedłużające się i coraz kosztowniejsze procesy karne, toczące się według przepisów kontynentalnych (także polskich) stworzyły pokusę, by idąc śladem dobrze funkcjonującej w Stanach Zjednoczonych procesowej praktyki „obok konstytucyjnej”, stworzyć możliwość uzgodnienia wyroku między oskarżycielem i oskarżonym i zobowiązać sąd w rozsądnie określonych warunkach do podporządkowania się tej umowie.

3. Regulacja zawarta w kodeksie postępowania karnego z 1997 roku (przed nowelizacją z 2003 roku)

Kodeks postępowania karnego z 1997 roku wprowadził dwie, nieznane kodeksowi postępowania karnego z 1969 roku, instytucje, dopuszczające wydanie wyroku uzgodnionego między oskarżycielem i oskarżonym (dobrowolne poddanie się karze).

a. Wniosek o skazanie

Art. 335 k.p.k. pozwalał na dołączenie do aktu oskarżenia wniosku o skazanie oskarżonego bez przeprowadzenia rozprawy i wymierzenie kary uzgodnionej z oskarżonym. Kara mogła być wymierzona z zastosowaniem nadzwyczajnego jej złagodzenia, można było orzec środek karny wymieniony w art. 39 pkt 1-3 (pozbawienie praw publicznych; zakaz zajmowania określonego stanowiska,

wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej; zakaz prowadzenia pojazdów) oraz 5-8 (obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznana krzywdę; nawiązka; świadczenie pieniężne; podanie wyroku do publicznej wiadomości). Przepis pozwalał również na odstąpienie od wymierzenia kary lub warunkowe zawieszenie jej wykonania.

Przepis nie wskazywał jednak nigdzie, że zawarte w nim regulacje pozwalają na odstąpienie od regulacji kodeksu karnego, dotyczących zasad sądowego wymiaru kary. Przyjmowano, że nie pozwalają, co oznaczało, że wymiar kary, orzeczenie środków karnych, nadzwyczajne złagodzenie kary możliwe było wyłącznie z zastosowaniem odpowiednich przepisów kodeksu karnego, regulujących stosowanie tych instytucji.

Zastosowanie przepisu art. 335 k.p.k. możliwe było przy spełnieniu następujących warunków:

- czyn zarzucany w akcie oskarżenia jest występkiem zagrożonym karą nie przekraczającą 5 lat pozbawienia wolności;
- okoliczności popełnienia czynu nie budzą wątpliwości;
- postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy.

Jeżeli sąd uwzględniał wniosek oskarżyciela złożony w oparciu o art. 335 k.p.k., wydawał wyrok na posiedzeniu, nie prowadząc postępowania dowodowego (choć miał obowiązek uwzględnić gromadzone dane osobopoznawcze – odpowiednio stosowano art. 394 k.p.k.). Oskarżony i pokrzywdzony mieli prawo wziąć udział w posiedzeniu, co oznacza, że musieli być zawiadomieni o jego terminie i posiedzenie nie mogło się odbyć, jeżeli nie było dowodu doręczenia im tej informacji. Sąd mógł uzależnić uwzględnienie wniosku od naprawienia szkody w całości lub w części albo od zobowiązania się oskarżonego do stosownego trybu życia (art. 343 § 3 k.p.k.). Sąd mógł również odroczyć posiedzenie celem umożliwienia porozumienia się oskarżonego z pokrzywdzonym w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia (art. 341 § 3 k.p.k. stosowany odpowiednio).

Sąd mógł nie uwzględnić wniosku, uznając, że nie ma podstaw do jego uwzględnienia. Orzekł o tym postanowieniem, które wymagało uzasadnienia (art. 94 § 1 pkt 5 k.p.k.).

Jeżeli sąd uwzględniał wniosek, orzekł wyrokiem, od którego przysługiwała apelacja na zasadach ogólnych. Obowiązywał więc zakaz *reformationis in peius* w przypadkach, gdy apelacja złożona została na korzyść (z reguły przez oskarżonego lub jego obrońcę).

Wyrok taki wymagał uzasadnienia, gdy złożono wniosek o jego sporządzenie, i żaden przepis nie zwalniał sądu od uzasadnienia również wymiaru kary.

b. Wniosek o wydanie wyroku skazującego (dobrowolne poddanie się odpowiedzialności karnej przez oskarżonego)

Wniosek taki mógł złożyć oskarżony do chwili zakończenia pierwszego przesłuchania na rozprawie głównej (ale mógł to zrobić także przed rozpoczęciem rozprawy), jeżeli zarzucono mu w akcie oskarżenia występki zagrożony karą nie przekraczającą 8 lat pozbawienia wolności. Warunkiem przychylenia się przez sąd do wniosku oskarżonego złożonego w tym trybie było to, że okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, prokurator i pokrzywdzony wyrazili na to zgodę, a cele postępowania będą osiągnięte mimo nie przeprowadzenia rozprawy w całości. Sąd mógł uzależnić uwzględnienie wniosku oskarżonego od dokonania wskazanej przez sam sąd zmiany, w tym także mógł odroczyć rozprawę celem umożliwienia porozumienia się oskarżonego z pokrzywdzonym w kwestii naprawienia szkody (odpowiednie stosowanie art. 341 § 3 k.p.k.).

Wyrok wydany w takiej sytuacji był oczywiście zwykłym wyrokiem, wymagającym uzasadnienia, jeżeli złożono wniosek o jego sporządzenie, także uzasadnienia wymiaru kary. Od wyroku przysługiwała apelacja na zwykłych zasadach, i obowiązywał zakaz *reformationis in peius*, również na zwykłych zasadach.

4. Uzgodnione skazanie po nowelizacji z 2003 roku

Przepisy umożliwiające sądowi wydanie wyroku uzgodnionego między oskarżycielem publicznym a oskarżonym zostały znowelizowane ustawą z dnia 10 stycznia 2003 roku³. Przepisy w kształcie nadanym tą nowelizacją obowiązują do dziś.

Uzasadnienie projektu tych zmian zawierało następujące stwierdzenie: „Proponuje się zatem powiększenie liczby spraw w których dopuszczalne byłoby skazanie bez rozprawy (art.335 § 1) oraz tzw. rozprawa skrócona czyli dobrowolne poddanie się karze na rozprawie (art. 387 § 1) o sprawy o przestępstwa zagrożone karą pozbawienia wolności odpowiednio do 10 lat i do 15 lat (*ostatecznie dotyczy to wszystkich występków, niezależnie od górnego progu zagrożenia – T.G.*), dzięki czemu będzie możliwe zastosowanie konsensualnego sposobu kończenia procesu sądowego w sprawach o przestępstwa stanowiące większość typów czynów zabronionych przewidzianych w części szczególnej kodeksu karnego. Aby ułatwić zawieranie porozumień przewidzianych w art. 387, proponuje się zastąpienie warunku zgody warunkiem braku sprzeciwu prokuratora i należycie powiadomionego pokrzywdzonego (art. 387 § 2).”

Uległy też zmianie powszechnie obowiązujące zasady wymiaru kary w przypadku złożenia wniosku o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy w trybie art. 335 k.p.k.⁴, nie pozostawiając wątpliwości co do materialnoprawnego charakteru tej regulacji.

Związana z konsensualnym skazaniem regulacja karnomaterialna dopuszcza:

- nadzwyczajne złagodzenie kary niezależnie od przesłanek z art. 60 § 1 – 4 k.k.;

³ Ustawa nowelizująca kodeks postępowania karnego, opubl. Dz. U. 2009, nr 17, poz. 155, która weszła w życie z dniem 1 lipca 2003 roku.

⁴ Tak też Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 8 lutego 2007 (sygn.. III KK 478/06), opubl. Prok. I Prawo – wkładka 2007/6/18: „Zakres nowelizacji przepisów art. 335 i 343 k.p.k. dokonany ustawą nowelizacyjną z dnia 10 stycznia 2003 roku nie pozostawia żadnych wątpliwości co do tego, że oba ostatnie paragrafy zawierają normy prawa materialnego. Stwierdzają one bowiem nie tylko, że w razie uwzględnienia wniosku, o którym mowa w art. 335 k.p.k., sąd może zastosować określone instytucje kodeksu karnego, ale także wskazuje (§ 2) na jakich zasadach w szerszym zakresie niż to wynika z tego kodeksu, w trybie skazania określonym w art. 335 k.p.k. można zastosować np. nadzwyczajne złagodzenie kary, albo ograniczyć skazanie tylko do orzeczenia środka karnego.”

- warunkowe zawieszenie wykonania kary niezależnie od przesłanek wskazanych w art. 69 § 1 – 3 k.k. przy jednoczesnym podwyższeniu progu kary, której wykonanie można warunkowo zawiesić do 5 lat i wydłużeniu okresu próby do 10 lat;
- jeżeli występki zagrożony jest karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności, skazanie można ograniczyć do orzeczenia środka karnego.

Instytucja konsensualnego skazania bez przeprowadzenia rozprawy ma zastosowanie do sprawców występku zagrożonych karą nieprzekraczającą 10 lat pozbawienia wolności (przed nowelizacją – nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności), jeżeli okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, a postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte (przed nowelizacją było: cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy).

Jednocześnie dopuszczone jest zaniechanie dalszych czynności dowodowych w postępowaniu przygotowawczym, jeżeli w świetle zebranych dowodów wyjaśnienia podejrzanego nie budzą wątpliwości (tak było i przed nowelizacją), dodano jednak obowiązek przeprowadzenia czynności, co do których zachodzi niebezpieczeństwo, że nie będzie można ich przeprowadzić na rozprawie (art. 335 § 2, zdanie po średniku).

Sąd może uzależnić wydanie uzgodnionego wyroku od naprawienia szkody w całości lub w części albo od zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 343 § 3 k.p.k.) i może odroczyć posiedzenie by dać stronom czas na porozumienie w tej kwestii (art. 341 § 3 stosowany odpowiednio), ale nie może (jak przed nowelizacją) uzależnić uwzględnienia wniosku od zobowiązania się oskarżonego do stosownego trybu życia.

Obecnie pokrzywdzony może (art. 343 § 5 k.p.k.) najpóźniej na posiedzeniu w trybie art. 339 § 1 pkt 3 k.p.k. złożyć oświadczenie, że przystępuje do sprawy w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 54 § 1 k.p.k.).

Sąd wydaje wyrok na posiedzeniu (art. 339 § 1 w zw. z art. 343 § 6 k.p.k.). W posiedzeniu może wziąć udział prokurator, oskarżony i pokrzywdzony (art. 343 § 5

k.p.k.), co oznacza, że muszą być zawiadomieni o terminie, a gdy nie ma dowodu, że zostali zawiadomieni, posiedzenie nie może się odbyć. Sąd lub prezes sądu może zarządzić, że obecność wszystkich tych osób lub niektórych z nich jest obowiązkowa (art. 343 § 5, ostatnie zdanie).

Dodany został również szczególny przepis dotyczący uzasadnienia aktu oskarżenia (art. 335 § 3), pozwalający na ograniczenie uzasadnienia tylko do wskazania okoliczności dopuszczających konsensualne skazanie („o których mowa w § 1”). Nie dodano natomiast analogicznej regulacji dotyczącej uzasadnienia wyroku, którego obowiązkowym elementem (art. 424 § 2 k.p.k.) jest uzasadnienie wymiaru kary. Ono także faktycznie może być ograniczone tylko do zakresu uzgodnienia.

Wszystkim uprawnionym, więc również oskarżonemu i oskarżycielowi publicznemu, którzy uzgodnili treść wyroku, przysługuje apelacja, jednakże nowelizacja ograniczyła zakaz *reformationis in peius* w taki sposób, że nie obowiązuje on – można zatem orzec mniej korzystnie dla oskarżonego – jeżeli środek odwoławczy wniesiono na korzyść oskarżonego zaskarżając rozstrzygnięcie co do winy lub co do kary lub środka karnego, objętych uprzednim porozumieniem.

Można stwierdzić, że nowelizacja przepisów regulujących instytucję konsensualnego skazania bez rozprawy usunęła wady regulacji prawnej (niespójności) instytucji w następującym zakresie:

- zastosowanie tej instytucji zmienia obecnie nie tylko sposób procedowania sądu (procedurę) ale również przewiduje odmienne regulacje karno-prawne dotyczące stosowania pewnych kar lub instytucji z nimi związanych (przede wszystkim szersza możliwość stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, szersza możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary, dłuższy okres próby, możliwość ograniczenia skazania do orzeczenia środka karnego przy występkach zagrożonych karą nieprzekraczającą 5 lat pozbawienia wolności);
- prokurator nie musi uzasadniać aktu oskarżenia poza zakresem uzgodnień;
- nie obowiązuje zakaz *reformationis in peius* w przypadku zaskarżenia wyroku na korzyść w zakresie objętym uzgodnieniem, bo jego obowiązywanie stwarzało

oskarżonym nieuzasadnioną szansę wycofania się z umowy zawartej przed złożeniem wniosku o uzgodnione skazanie bez żadnych konsekwencji (z gwarancją, że nowa kara nie będzie surowsza niż uzgodniona).

Natomiast pozostała niespójność w tym zakresie, w jakim sąd musi uzasadniać wymiar kary, mimo że faktycznie nie stosuje zwykłych dyrektyw wymiaru kary.⁵

Nowelizacja rozszerzyła również bardzo znacznie możliwość uzgodnionego skazania, rozszerzając krąg przestępstw z występów zagrożonych karą nie przekraczającą 5 lat do występów zagrożonych karą nie przekraczającą 10 lat pozbawienia wolności.

Jednocześnie intencją nowelizacji było zwiększenie wpływu pokrzywdzonego na uzgodnione skazanie, co znalazło wyraz w przyznaniu mu prawa do wystąpienia w charakterze oskarżyciela posiłkowego, a tym samym uzyskania prawa strony, w tym prawa zaskarżenia wyroku wydanego przez sąd I instancji.

a. Zakres prawnej możliwości skorzystania z instytucji uzgodnionego skazania

Instytucja ta nie obejmuje 33 rodzajów przestępstw z kodeksu karnego, a mianowicie:

Rozdział XVI - Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne

Art. 117 – wojna napastnicza (zbrodnia),

⁵ Orzecznictwo Sądu Najwyższego w tej mierze nie jest jednolite. Są także takie orzeczenia, w których SN odwołuje się do zwykłych zasad, np. wyrok z 24 kwietnia 2003 roku (sygn. WK 7/03), opubl. OSNwSK 2003/1/835: „Sąd obowiązany jest szczegółowo badać wniosek o skazanie bez rozprawy i może go uwzględnić wyłącznie wówczas, gdy nie nabierze wątpliwości co do dobrowolności zgody oskarżonego na skazanie go bez rozprawy, czy też, co do jego świadomości następstw prawnych tego faktu, jak również, gdy dojdzie do wniosku, iż bardziej wskazane byłoby skazanie oskarżonego na inną karę niż zgłoszoną we wniosku. Zgoda oskarżonego na takie skazanie – bez przeprowadzenia rozprawy – nie może budzić żadnych wątpliwości. Powinna być ona udzielona w formie oświadczenia – ustnie do protokołu czy też w formie pisma procesowego z art. 119 k.p.k. – a ponadto, winna być ona dobrowolna i nie obciążona żadnymi wadami.”

Art. 118 – eksterminacja (zbrodnia),

Art. 118a – zamach przeciwko ludności – zbrodnia,

Art. 120 – stosowanie środków masowej zagłady (zbrodnia),

Art. 122 – niedopuszczalne ataki i sposoby walki (zbrodnia),

Art. 123 – zamach na osoby (zbrodnia),

Art. 124 – inne naruszenia prawa międzynarodowego (zbrodnia),

Art. 125 § 2 – kwalifikowany zamach na dobro kultury (zbrodnia),

Rozdział XVII – Przesłępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej,

Art. 127 – zamach stanu (zbrodnia),

Art. 128 § 1 – działania w celu usunięcia konstytucyjnego organu RP (zbrodnia),

Art. 130 § 2 i 4 – kwalifikowane typy szpiegostwa (zbrodnia),

Art. 134 – zamach na życie Prezydenta (zbrodnia),

Rozdział XVIII – Przesłępstwa przeciwko obronności

Art. 140 – zamach terrorystyczny kwalifikowany przez śmierć człowieka (do 12 lat).

Rozdział XIX – Przesłępstwa przeciwko życiu i zdrowiu

Art. 148 § 1, 2 i 3 – zabójstwo zwykłe i kwalifikowane (zbrodnia)

Art. 154 § 2 – przerwanie ciąży kwalifikowane przez śmierć kobiety ciężarnej (do lat 12),

Art. 156 § 3 – ciężki uszczerbek na zdrowiu kwalifikowany przez śmierć człowieka (do 12 lat).

Rozdział XX - Przesłępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu

Art. 163 § 3 – spowodowanie niebezpiecznych zdarzeń kwalifikowane przez śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu wielu osób (do 12 lat),

Art. 165 § 3 – spowodowanie niebezpieczeństwa powszechnego kwalifikowane przez śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu wielu osób (do 12 lat),

Art. 165a – finansowanie terroryzmu (do 12 lat),

Art. 166 – piractwo (do 12 lat) i typy kwalifikowane piractwa (zbrodnia).

Rozdział XXI – Przepisy przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji

Art. 173 § 3 – spowodowanie katastrofy kwalifikowane przez śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu wielu osób (do 12 lat).

Rozdział XXII – Przepisy przeciwko środowisku

Art. 185 § 2 – przestępstwa przeciwko środowisku kwalifikowane przez śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu wielu osób (do 12 lat).

Rozdział XXIII- Przepisy przeciwko wolności

Art. 189a § 1 – handel ludźmi (zbrodnia).

Rozdział XXV – Przepisy przeciwko wolności seksualnej i obyczajności

Art. 197 § 1 i 3 – zgwałcenie (do lat 12) i typy kwalifikowane (zbrodnia).

Art. 200 – obcowanie płciowe z małoletnim (do lat 12).

Rozdział XXVI – Przepisy przeciwko rodzinie i opiece

Art. 207 § 3 – znęcanie się kwalifikowane przez targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie (do lat 12).

Rozdział XXIX – Przepisy przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego

Art. 223 § 2 – czynna napaść na funkcjonariusza publicznego kwalifikowana przez skutek w postaci ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (do lat 12),

Art. 228 – sprzedajność kwalifikowana przez znaczną wartość korzyści majątkowej (do lat 12),

Art. 229 – przekupstwo kwalifikowane przez znaczną wartość korzyści majątkowej (do lat 12).

Rozdział XXXII – Przeszępstwa przeciwko porządkowi publicznemu

Art. 252 – wzięcie zakładnika (zbrodnia),

Art. 258 § 4 – zakładanie lub kierowanie grupą mającą na celu popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym (zbrodnia).

Rozdział XXXV – Przeszępstwa przeciwko mieniu

Art. 280 – rozbój – typ podstawowy (do lat 12) i typ kwalifikowany (zbrodnia).

Rozdział XXXVII – Przeszępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi

Art. 310 § 1 – fałszowanie pieniędzy (zbrodnia).

Prawo nie określa z czyjej inicjatywy może nastąpić uzgodnienie warunków skazania. Nie daje też sądowi możliwości ingerowania w uzgodnienia, poza uzależnieniem uwzględnienia wniosku od naprawienia szkody lub od zadośćuczynienia za krzywdę (art. 343 § 3 k.p.k.). Natomiast daje sądowi możliwość uznania, że nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku (art. 343 § 7 k.p.k.), wówczas sprawa jest rozpatrywana na zasadach ogólnych (na rozprawie). Orzecznictwo interpretuje uprawnienia sądu szerzej.⁶

⁶ Por. m.in. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 9 grudnia 2008 (opubl. Biul. SAKa 2009/1/17): „Stosowanie skróconej formy postępowania, jaką przewiduje przepis art. 335 k.p.k. nie zwalnia sądu od obowiązku wnikliwego zbadania sprawy pod kątem dopuszczalności i celowości zastosowania trybu w cytowanym przepisie wskazanego, jak również szczegółowej analizy złożonego przez prokuratora wniosku, uprzednio uzgodnionego z oskarżonym. Nie ulega najmniejszej

b. Nieuwzględnienie wniosku prokuratora o uzgodnione skazanie

Wydaje się, że sąd może uznać, że nie zachodzą podstawy do uwzględnienia wniosku tylko gdy stwierdza brak ustawowych przesłanek zastosowania instytucji, a zatem:

- zarzucane przestępstwo jest poważniejsze niż występki zagrożony karą nie przekraczającą 10 lat pozbawienia wolności, przy czym sąd nie może zakwestionować kwalifikacji prawnej podanej we wniosku przez prokuratora (nie ma odpowiedniego mechanizmu prawnego). W tym sensie w jakimś zakresie kwalifikacja prawna zarzucanego czynu faktycznie może również być przedmiotem uzgodnienia z oskarżonym;⁷
- okoliczności przestępstwa budzą wątpliwości sądu;

wątpliwości, że związanie sądu treścią złożonego wniosku, w sytuacji gdy podejmuje on decyzję o rozpoznaniu sprawy w omawianym trybie, nie jest bezwzględne o tyle, że dostrzegając potrzebę jego zmiany lub uzupełnienia sąd może wystąpić wobec stron ze stosowną inicjatywą zmierzającą do modyfikacji wniosku prokuratora, która jednak musi zostać zaaprobowana przez oskarżonego w sposób wyraźny i jednoznaczny. W sytuacji braku takiego dalszego porozumienia sąd winien sprawę rozpoznać na zasadach ogólnych."

Wyrok SN z dnia 6 listopada 2008 (IVKK 140/09), niepubl. „Związanie sądu wnioskiem prokuratora o wydanie wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kary lub środków karnych nie jest bezwzględne jedynie o tyle, że sąd dostrzegając potrzebę zmiany bądź uzupełnienia tego wniosku może wystąpić do stron ze stosowną inicjatywą, uprzedzając je w jakim kształcie wniosek ten może zaaprobować. Wyłącznie więc wyrażona przez strony zgoda na dokonanie stosownej modyfikacji, uprawnia sąd do uwzględnienia na posiedzeniu wyznaczonym w trybie art. 343 § 5 k.p.k. wniosku w tak zmodyfikowanym kształcie."

Wyrok SN z dnia 2 lutego 2011 (sygn.. VKK 382/10), niepubl. „Sąd orzekający w trybie art. 335 k.p.k. i art. 343 k.p.k. jest związany wnioskiem umieszczonym przez prokuratora w akcie oskarżenia w tym sensie, że potrzeba dokonania jakichkolwiek w nim zmian, niezależnie od tego, czy na korzyść czy na niekorzyść oskarżonego, wymaga dokonania modyfikacji wniosku z udziałem stron bądź skierowania sprawy do rozpoznania na zasadach ogólnych."

⁷ Por. np. wyrok SN z dnia 29 września 2010 roku (sygn. IIIKK 326/10), LEX nr 736527: „Wyrażenie zgody przez oskarżonego na skazanie w trybie art. 335 § 1 k.p.k. nie zwalnia sądu (a wcześniej prokuratora) od obowiązku zbadania czy oskarżony jest rzeczywiście winny popełnienia zarzucanego mu przestępstwa, a więc czy zebrane w toku postępowania przygotowawczego dowody w sposób oczywisty wskazują na popełnienia przez oskarżonego zarzucanego mu czynu i na istotne okoliczności tego czynu. Nie uwzględnienie wniosku z art. 335 k.p.k. i w konsekwencji rozpoznanie sprawy na zasadach ogólnych będzie miało miejsce wówczas, gdy sąd poweźmie wątpliwości co do okoliczności faktycznych zarzucanego przestępstwa, bądź gdy w wyniku analizy zebranych dowodów uzna, że oskarżony nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa, czy też gdy zauważy potrzebę zmiany kwalifikacji prawnej czynu i to niezależnie od jej kierunku."

- postawa oskarżonego nie wskazuje na to, że cele postępowania zostaną osiągnięte.

Przesłanki te nie są określone w taki sposób, by można było łatwo wyłożyć ich rzeczywistą treść. Rodzi to przekonanie, że instytucja uzgodnionego skazania została uregulowana rozmyślnie w taki sposób, by dać stronom (prokuratorowi i oskarżonemu) duże pole uzgodnień, zaś sądowi możliwość ich odrzucenia tylko wtedy, gdy rażąco naruszają istniejące zasady procesowe.

Okoliczności przestępstwa mogą budzić wątpliwości sądu co do faktów, czy miały miejsce i czy przebieg zdarzenia był taki, jak opisuje prokurator. Wniosek o wydanie wyroku skazującego za określony czyn obejmuje jego opis, kwalifikację prawną i proponowany wymiar kary. Tylko kara może być przedmiotem uzgodnień według literalnego brzmienia ustawy, użyty w art. 335 k.p.k. zwrot „uzgodnionych z oskarżonym” odnosi się wyraźnie tylko do kary i środków karnych. Jednocześnie przyznanie się oskarżonego do czynu w określonej postaci w zasadzie uniemożliwia sądowi uznanie, że okoliczności budzą wątpliwości. Natomiast nie przyznawanie się oskarżonego z jednoczesnym wyrażeniem zgody na uzgodniony wymiar kary może być uznane za istnienie wątpliwości co do okoliczności przestępstwa.

Jakie natomiast mogłyby być przesłanki uznania przez sąd, że postawa oskarżonego nie wskazuje na to, że cele postępowania zostaną osiągnięte, jest bardzo trudno zinterpretować. Trzeba odwołać się do celów postępowania karnego w ogóle. Są one określone w art. 2 k.p.k. I tak celem jest wykrycie sprawcy i pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej. Sąd może mieć wątpliwości, czy ma do czynienia z rzeczywistym sprawcą. Środki przewidziane w prawie karnym mają zostać zastosowane trafnie. Wydaje się, że uzgodnione z oskarżonym będą trafne, bo przez niego zaakceptowane. Zadania postępowania karnego w zwalczaniu przestępstw oraz zapobieganiu im oraz w umacnianiu poszanowania prawa i zasad współżycia społecznego nie mogą być realizowane przez uzgodnione skazanie bez przeprowadzenia rozprawy.

Z pewnością natomiast cel, jakim jest uwzględnienie prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego (art. 2 § 1 ust. 3 k.p.k.) może być realizowany przez uwzględnienie

poglądów pokrzywdzonego na uzgodnione skazanie lub, bardziej szczegółowo na odszkodowanie lub wymiar kary. Sprzeciw pokrzywdzonego powinien być dla sądu wskazaniem, że należy starannie rozważyć zasadność uzgodnionego skazania. Jednakże w aspekcie uwzględnienia interesów pokrzywdzonego, realizacja celu postępowania karnego nie ma nic wspólnego z postawą oskarżonego.

Wreszcie pozostaje problem zasady prawdy materialnej sformułowanej w art. 2 § 2 k.p.k. i tego w jakim stopniu i czy w ogóle ma być ona wiążąca dla sądu przy uzgodnionym skazaniu.

Wobec bardzo ogólnego sformułowania art. 343 § 7 k.p.k. wydaje się, że wątpliwość sądu co do prawdziwości ustaleń faktycznych opisanych w akcie oskarżenia, może być przesłanką odmowy uwzględnienia wniosku o uzgodnione skazanie.⁸

Przeciwko takiemu pogładowi przemawia niemal pełna kontradycyjność postępowania przy wydawaniu wyroku uzgodnionego między prokuratorem i oskarżonym. Za takim poglądem przemawia natomiast nie wyłączenie tych wyroków z procedury ubiegania się o odszkodowanie za niesłuszne skazanie, bo zgody oskarżonego na określony wymiar kary nie można w żadnym razie uznać za okoliczność egzoneracyjną w rozumieniu art. 553 § 1 k.p.k.

c. Wniosek o wydanie wyroku skazującego (art. 387 k.p.k.) po nowelizacji z 2003 roku

Obecnie możliwość dobrowolnego poddania się karze dotyczy wszystkich występków (przed nowelizacją – występków zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat 8). Możliwość złożenia wniosku została przedłużona do zakończenia pierwszego

⁸ Por. wyrok SN z dnia 17 listopada 2010 roku (sygn. II KK 272/10) LEX nr 688675 : „Jednym z warunków konsensualnego zakończenia postępowania na posiedzeniu – w trybie art. 335 § 1 k.p.k. – jest ustalenie, że „okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości”. Wątpliwości nie może przy tym budzić nie tylko zasadnicza kwestia sprawstwa czynu przez określoną osobę, ale wszystkie te okoliczności, które są istotne dla ustaleń o odpowiedzialności karnej sprawcy, w tym dla właściwej oceny prawnej czynu będącego przedmiotem osądu. Istnienie tej przesłanki podlega kontroli sądu, zaś stwierdzenie jakichkolwiek wątpliwości co do rodzaju i stopnia zawinienia, skutku przestępnego działania, rozmiaru wyrządzonej szkody nakazuje przeprowadzenie postępowania dowodowego, choćby zostały spełnione pozostałe przesłanki wyrokowania w omawianym trybie.”

przesłuchania na rozprawie głównej wszystkich oskarżonych (przed nowelizacją – do czasu zakończenia pierwszego przesłuchania na rozprawie głównej konkretnego oskarżonego).

Sąd może uwzględnić wniosek, gdy łącznie występują następujące przesłanki:

1. Okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości,
2. Cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości,
3. Nie sprzeciwia się temu prokurator – przed nowelizacją wymagana była zgoda prokuratora,
4. Nie sprzeciwia się temu pokrzywdzony należycie powiadomiony o terminie rozprawy oraz pouczonej o możliwości zgłoszenia przez oskarżonego tego wniosku – przed nowelizacją wymagana była zgoda pokrzywdzonego.

Zmiana poprzedniej formuły „sąd może przychylić się do wniosku” na obecną „sąd może uwzględnić wniosek” uważam za zmianę redakcyjną bez wpływu na treść regulacji.

Sąd może uzależnić uwzględnienie wniosku od dokonania w nim wskazanej przez siebie zmiany, może także odroczyć rozprawę celem umożliwienia oskarżonemu i pokrzywdzonemu porozumienie się w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za krzywdę (art. 387 § 3 k.p.k.).

Kara musi mieścić się w ramach zwykłych regulacji kodeksu karnego, a sąd w uzasadnieniu wyroku ma obowiązek wskazać czym kierował się przy jej wymiarze (art. 424 k.p.k.).

Wyrok zapada na rozprawie, która jest jednak ograniczona tylko do przesłuchania oskarżonego (art. 387 § 4 k.p.k.). Od takiego wyroku przysługuje środek odwoławczy na zwykłych zasadach, z tą tylko modyfikacją, że nie obowiązuje zakaz *reformationis in peius* przy zaskarżeniu na korzyść w zakresie uprzedniego porozumienia (art. 434 § 3 k.p.k.).

Szczególnym przypadkiem jest rozprawa, podczas której tylko niektórzy z oskarżonych składają wniosek o skazanie, inni nie korzystają z prawa przewidzianego art. 387 k.p.k.

Zasadą jest wówczas rozdzielenie spraw (art. 34 § 3 k.p.k.) i wyłączenie od orzekania w sprawie tych, którzy z art. 387 nie skorzystali, sędziego, który wydał wyrok na wniosek oskarżonych dobrowolnie poddających się karze.⁹

d. Porównanie dobrowolnego poddania się karze w trybie art. 335 k.p.k. i 387 k.p.k.

Instytucje prawa karnego procesowego dopuszczające dobrowolne poddanie się karze (skazanie konsensualne) w obecnym ich kształcie mają następujące **elementy wspólne**:

- oskarżony musi zgodzić się na określony wymiar kary,
- wymiar kary musi zaaprobować prokurator (w trybie art. 335 k.p.k. składa wniosek, w sytuacji opisanej w art. 387 k.p.k. ma prawo zgłoszenia sprzeciwu),
- okoliczności popełnienia przestępstwa nie mogą budzić wątpliwości sądu,
- wyrok zapada bez przeprowadzenia postępowania dowodowego co do czynu,
- istnieje możliwość odroczenia posiedzenia lub rozprawy celem umożliwienia oskarżonemu i pokrzywdzonemu porozumienia się w kwestii naprawienia szkody lub zadośćuczynienia (odpowiednie stosowanie art. 341 § 3 k.p.k.),
- pokrzywdzony musi być należycie powiadomiony o terminie rozpoznania sprawy (art. 343 § 5 i 387 § 2 k.p.k.),

⁹ Słuszny jest powtarzany wielokrotnie pogląd Sądu Najwyższego, że w takiej sytuacji sędzia, który osądził jednego ze współoskarżonych będzie zawsze podejrzany o stronnictwo w sprawach pozostałych oskarżonych, jako że raz już wyraźnie wypowiedział się co do tego przestępstwa w skazującym wyroku.

- w przypadku zaskarżenia wyroku na korzyść w zakresie objętym porozumieniem z oskarżonym w postępowaniu apelacyjnym nie ma zastosowania zakaz *reformationis in peius*.

Instytucje te różnią się w zasadniczy sposób w następujących aspektach:

- złożenie przez prokuratora wniosku o uzgodnione z oskarżonym skazanie (art. 335) możliwe jest, gdy zarzut dotyczy występku zagrożonego karą pozbawienia wolności do 10 lat, zaś wystąpienie oskarżonego o skazanie bez przeprowadzenia rozprawy (art. 387 k.p.k.) dotyczy każdego występku,
- tylko wniosek prokuratora złożony w trybie art. 335 k.p.k. umożliwia odmienne niż w zwykłym trybie zastosowanie prawa karnego materialnego (art. 343 § 1 i 2 k.p.k.),
- tylko w trybie art. 387 k.p.k. ustawa wyraźnie umożliwia sądowi uzależnienie uwzględnienia wniosku oskarżonego od dokonania w nim wskazanej przez sąd zmiany (§ 3),
- w trybie art. 335 k.p.k. postawa oskarżonego ma wskazywać na to, że cele postępowania zostaną osiągnięte, zaś w trybie 387 k.p.k. ustalenie, że cele postępowania zostaną osiągnięte mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości, nie ma nic wspólnego z postawą oskarżonego,
- w trybie art. 335 k.p.k. na uzgodnione skazanie nie ma w zasadzie wpływu pokrzywdzony (uzgodnienie następuje między prokuratorem i oskarżonym), chociaż może on przystąpić do sprawy w charakterze oskarżyciela posiłkowego (art. 343 § 5 w zw. z art. 54 § 1 k.p.k.). Występujący w charakterze oskarżyciela posiłkowego pokrzywdzony nie ma nadal żadnego decydującego wpływu na konsensualne skazanie. Pokrzywdzony może również występować w charakterze oskarżyciela posiłkowego, gdy dochodzi do sytuacji uregulowanej w art. 387 k.p.k., ale w tym przypadku przepis gwarantuje mu, niezależnie od tego czy przystąpił do sprawy w charakterze oskarżyciela posiłkowego czy nie, prawo złożenia sprzeciwu wobec

wniosku oskarżonego o uzgodnione skazanie, a nawet wymaga by pokrzywdzony był pouczony o możliwości złożenia przez oskarżonego takiego wniosku.¹⁰

5. Cel instytucji uzgodnionego skazania (dobrowolnego poddania się karze)

Nie ma wątpliwości, że jedynym celem wprowadzenia instytucji uzgodnionego skazania w obu jej postaciach jest wyłącznie uproszczenie i przyspieszenie postępowania w sprawach karnych. Instytucje te obwarowane są licznymi, niekiedy skomplikowanymi sformułowanymi warunkami wyłącznie z tej przyczyny, że ustawodawca nie chciał otwarcie wyłączyć przy ich stosowaniu obowiązującego określonych instytucji prawa karnego (prawdy materialnej – art. 2 § 2 k.p.k., ustawowych dyrektyw wymiaru kary – art. 53 k.k., trafności represji karnej – art. 2 § 1 pkt 2 k.p.k.).

Jest oczywiste, że uzgodnione skazanie oznacza rezygnację z pełnego ustalania prawdy materialnej jako podstawy skazania. Przy wniosku z art. 335 k.p.k. ustawa wyraźnie pozwala na rezygnację z dalszych czynności postępowania przygotowawczego, z wyjątkiem tych, co do których zachodzi niebezpieczeństwo, że nie będzie można ich przeprowadzić na rozprawie (art. 335 § 2 k.p.k.), gdy w świetle zebranych dowodów wyjaśnienia oskarżonego nie budzą wątpliwości.

Jest również oczywiste, że sąd może powziąć wątpliwości co do okoliczności popełnienia przestępstwa tylko w sytuacjach wyraźnie wskazujących, że ustalenia stanowiące podstawę uzgodnień co do kary rozmiągają się z prawdą. Założenie jest takie, że sąd nie prowadzi postępowania dowodowego.

Należy zadać sobie podstawowe pytanie: czy w praktyce orzeczniczej instytucje pozwalające na uzgodnione skazanie stosowane mają być wtedy, gdy takie

¹⁰ Wydaje się, że moment szczegółowego pouczenia jest związany z faktycznym złożeniem przez oskarżonego wniosku w trybie art. 387 k.p.k. W praktyce pokrzywdzony jest pouczany o prawie sprzeciwienia się w momencie złożenia przez oskarżonego wniosku. Pouczenie na piśmie o obu instytucjach uzgodnionego skazania wymagane jest również w art. 334 § 2 na etapie przesłania aktu oskarżenia do sądu., a także w art. 338 § 1 k.p.k., jeżeli w akcie oskarżenia jest zawarty wniosek z art. 335 k.p.k.

uzgodnienie faktycznie nastąpiło, niezależnie od tego w jakim stopniu wszystko zostało wyjaśnione czy też tylko wtedy, gdy wszystko jest zupełnie jasne.

Wobec nie prowadzenia własnego postępowania dowodowego przez sąd, jest oczywiste, że sąd odmawia skazania uzgodnionego wyłącznie wtedy, gdy wątpliwości są oczywiste.

Pojawia się natomiast problem, w jakim stopniu pokrzywdzony zachowuje wpływ nie tylko na owe ustalenia ale i na to, czy uzgodniona kara spełnia jego oczekiwania co do jej „sprawiedliwości”. Wobec treści art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k., w którym określa się jeden z podstawowych celów postępowania karnego („Przepisy niniejszego kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby: (...) 3) uwzględnione zostały prawnie chronione interesy pokrzywdzonego.”). Na interesy pokrzywdzonego składa się nie tylko kwestia naprawienia szkody i zadośćuczynienia, które to zagadnienia są dość precyzyjnie uregulowane w przepisach dotyczących uzgodnionego skazania, ale również kwestia poczucia sprawiedliwości, która w największym stopniu dotyczy pokrzywdzonego i praktycznie wiąże się z wymiarem kary.

Praktyka stosowania obu instytucji dopuszczających uzgodnione skazanie została zbadana przeze mnie pod tym właśnie kątem.

II. Opis badania

Badanie akt spraw sądowych w których miało miejsce uzgodnione skazanie zostało przeprowadzone odrębnie w zakresie spraw, w których prokurator złożył wniosek o uzgodnione skazanie w trybie art. 335, odrębnie dla spraw, które zakończyły się uzgodnionym skazaniem skutkiem złożenia takiego wniosku przez oskarżonego na rozprawie w trybie art. 387 k.p.k.

Hipoteza badawcza została postawiona dla obu badań w taki sam sposób:

Wiemy, że pokrzywdzony jako osoba, której dobro zostało naruszone dąży do ukarania sprawcy. Mając zatem ustawowe możliwości wpływu na uzgodnione skazanie (dobrowolne poddanie się karze), pokrzywdzony będzie z nich korzystał, dążąc do możliwie najsurowszego ukarania sprawcy oraz do uzyskania naprawienia szkody i/lub zadośćuczynienia.

Część A.

1. Analiza materiału badawczego w zakresie wpływu pokrzywdzonego na uzgodnione skazanie w trybie art. 335 k.p.k.

Przedmiotem badania były akta zakończonych spraw sądowych, w których zapadł wyrok na posiedzeniu w trybie określonym art. 343 k.p.k., a podstawą wydania wyroku był wniosek prokuratora złożony w trybie art. 335 k.p.k.

Akta zgromadzono zwracając się z prośbą do sądów okręgowych o nadesłanie z wybranego sądu rejonowego akt spraw zakończonych w trybie art. 343 k.p.k., w których wpłynęła apelacja oskarżyciela posiłkowego, sygnalizując że celem badania jest ustalenie czy i jaki wpływ na ukaranie ma pokrzywdzony.

Sądy sygnalizowały, że takich spraw prawie nie ma, a następnie nadeszły akta spraw, w których występował pokrzywdzony bądź to jako oskarżyciel posiłkowy bądź działał w sprawie nie wstępując do niej w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Analizie poddano 119 akt spraw z następujących sądów rejonowych:

Sąd Rejonowy w Białymstoku - 1 sprawa,

Sąd Rejonowy w Bydgoszczy – 6 spraw,

Sąd Rejonowy w Cieszynie – 2 sprawy,

Sąd Rejonowy w Częstochowie – 6 spraw,

Sąd Rejonowy Gdańsk Północ - 5 spraw,

Sąd Rejonowy w Grójcu – 3 sprawy,

Sąd Rejonowy w Jarosławiu - 1 sprawa,

Sąd Rejonowy w Jeleniej Górze – 9 spraw,

Sąd Rejonowy w Kaliszu - 9 spraw,

Sąd Rejonowy Katowice Wschód - 2 sprawy,

Sąd Rejonowy w Kielcach – 2 sprawy,

Sąd Rejonowy w Kłodzku – 2 sprawy,

Sąd Rejonowy Kraków Śródmieście - 2 sprawy,

Sąd Rejonowy w Legnicy – 4 sprawy,

Sąd Rejonowy Lublin Zachód – 3 sprawy,

Sąd Rejonowy w Łomży – 1 sprawa,

Sąd Rejonowy Łódź-Śródmieście – 2 sprawy,

Sąd Rejonowy Nowy Dwór Mazowiecki – 2 sprawy,
Sąd Rejonowy w Nowym Sączu – 1 sprawa,
Sąd Rejonowy w Opolu – 1 sprawa,
Sąd Rejonowy w Ostrołęce – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim – 2 sprawy,
Sąd Rejonowy Poznań-Nowe Miasto i Wilda – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Przemyślu - 1 sprawa,
Sąd Rejonowy w Rybniku – 6 spraw,
Sąd Rejonowy w Rzeszowie – 8 spraw,
Sąd Rejonowy w Sieradzu – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Słupsku – 2 sprawy,
Sąd Rejonowy w Stalowej Woli – 1 sprawa,
Sąd Rejonowy w Suwałkach – 1 sprawa,
Sąd Rejonowy Szczecin-Prawobrzeże i Zachód – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Toruniu – 5 spraw,
Sąd Rejonowy we Włocławku – 1 sprawa,
Sąd Rejonowy Wrocław-Śródmieście – 4 sprawy,
Sąd Rejonowy w Zamościu – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Zielonej Górze – 6 spraw.

W sprawach tych skazano 140 osób (w niektórych występował więcej niż jeden oskarżony).

Według płci było to 124 mężczyzn i 16 kobiet.

Wiek skazanych rozkładał się w następujący sposób:

do 20 lat – 7 osób,

21 – 25 lat – 36 osób,

26 – 30 lat – 25 osób,

31 – 35 lat – 25 osób,

36 – 40 lat – 16 osób,

41 – 45 lat – 4 osoby,

46 – 50 lat – 7 osób,

51 – 55 lat – 11 osób,

56 – 60 lat – 5 osób,

powyżej 60 lat – 4 osoby.

Z punktu widzenia uprzedniej karalności w grupie skazanych było:

osób uprzednio niekaranych – 42,

osób uprzednio karanych jeden raz – 32,

osób uprzednio wielokrotnie karanych – 66.

W trzech przypadkach w sprawach wieloosobowych wnioszek prokuratora o uzgodnione skazanie dotyczył nie wszystkich oskarżonych, wówczas sądy rozłączały sprawy. W każdym przypadku sprawy pozostałych oskarżonych sądził inny sędzia niż ten, który wydał wyrok w trybie art. 335 k.p.k., co jest praktyką prawidłową.

Również w kilku (8) przypadkach, w których mimo złożenia przez prokuratora wniosku o uzgodnione skazanie w trybie art. 335 k.p.k., nie doszło do wydania wyroku na posiedzeniu, wyrok zapadł następnie na rozprawie po złożeniu przez oskarżonego wniosku o dobrowolne poddanie się karze w trybie art. 387 k.p.k. Kara nie różniła się lub różniła się nieznacznie od tej, którą uzgodnił prokurator z oskarżonym w trybie art. 335 k.p.k.

W 42 sprawach w badanej próbie pokrzywdzony występował w charakterze oskarżyciela posiłkowego. Jego aktywność przeważnie nie różniła się znacznie od aktywności tych pokrzywdzonych, którzy nie zgłosili wniosku o dopuszczenie ich do działania w charakterze oskarżyciela posiłkowego. W 8 sprawach ani oskarżyciel posiłkowy ani jego pełnomocnik nie byli na posiedzeniu w trybie art. 343 k.p.k. W 67 przypadkach na posiedzeniu nie było pokrzywdzonego, chociaż byli prawidłowo zawiadomieni o terminie, zaś w 41 posiedzeniach, na których zapadł wyrok w trybie 335 k.p.k., nie uczestniczył nikt

Wniosek o dopuszczenie w charakterze oskarżyciela posiłkowego zgłaszały zarówno pokrzywdzone osoby fizyczne jak i instytucje (banki, ZUS, pokrzywdzone firmy).

Po skazaniu w trybie art. 335 k.p.k. 11 oskarżycieli posiłkowych złożyło wnioski o sporządzenie uzasadnienia wyroku + w jednym przypadku oskarżyciel posiłkowy zwrócił się o przywrócenie terminu do złożenia wniosku o sporządzenie uzasadnienia i wniosek nie został uwzględniony. Następnie 4 oskarżycieli posiłkowych złożyło apelację, w tym jedna apelacja wpłynęła po terminie i nie była rozpatrywana. Wszystkie apelacje dotyczyły wymiaru kary. W pozostałych przypadkach wniosków o sporządzenie uzasadnienia nie wpłynęła apelacja.

W 8 sprawach pokrzywdzony sprzeciwiał się wydaniu wyroku w trybie 343 k.p.k. Sprawy te przedstawiały się następująco:

1. Sprawa II K 69/11 prowadzona w Sądzie Rejonowym w Jarosławiu

Oskarżenie dotyczyło kradzieży oleju napędowego (2 czyny), art. 278 § 1 k.k. Pokrzywdzonym był pracodawca. Prokurator uzgodnił z oskarżonym karę łączną grzywny z zastosowaniem art. 58 § 3 k.k. w wymiarze 50 stawek po 50

zł. Pokrzywdzona firma wystąpiła w charakterze oskarżyciela posiłkowego i wniosła o nieuwzględnienie wniosku z art. 335 k.p.k. powołując się na fakt, że okradanie pracodawcy zasługuje na szczególne potępienie. Wniosek uwzględniono i w sprawie zapadł wyrok nakazowy, skazujący na taką karę, jaka była poprzednio uzgodniona.

Oskarżyciel posiłkowy złożył sprzeciw od tego wyroku z następującym uzasadnieniem: wyrok nie odpowiada społecznemu poczuciu sprawiedliwości – złodziej był pracownikiem, nie naprawił szkody, istnieje potrzeba ostrzeżenia innych przez rozsądną represję. Sprawę skierowano na rozprawę. Podczas rozprawy oskarżony przyznał się ale odmówił złożenia wyjaśnień. Potwierdził odczytane mu wyjaśnienia i wniósł o skazanie w trybie art. 387 k.p.k., proponując za każdy czyn karę 3 miesięcy pozbawienia wolności i karę łączną 3 miesięcy pozbawienia wolności z warunkowym jej zawieszeniem na okres próby trwający 2 lata oraz grzywnę 50 stawek po 20 zł. Na taki wymiar zgodził się prokurator i oskarżyciel posiłkowy. Oskarżyciel posiłkowy złożył następnie wniosek o sporządzenie uzasadnienia, ale nie złożył apelacji.

2. Sprawa XI K 492/06, prowadzona w Sądzie Rejonowym Gdańsk-Północ

Oskarżenie dotyczyło fałszu dokumentu (faktury), art. 270 § 1 k.k., prokurator uzgodnił z oskarżonym karę grzywny w wymiarze 50 stawek po 10 zł. Pokrzywdzony działając w charakterze oskarżyciela posiłkowego sprzeciwił się uzgodnionemu skazaniu, powołując się na zbyt niską karę.

Sprawę skierowano na rozprawę. Oskarżonemu wymierzono karę grzywny 70 stawek po 10 zł. Oskarżyciel posiłkowy złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia, ale nie złożył apelacji.

3. Sprawa IIK 1110/10, prowadzona w Sądzie Rejonowym w Rzeszowie

Oskarżenie dotyczyło przywłaszczenia pieniędzy z kasy pracodawcy (art. 284 § 1 k.k.). Pokrzywdzony działając w charakterze oskarżyciela posiłkowego sprzeciwił się uzgodnionemu wymiarowi kary (1 rok pozbawienia wolności

z warunkowym zawieszeniem wykonania na okres 5 lat, obowiązek naprawienia szkody w terminie 4 lat od uprawomocnienia się wyroku).

Sprawę rozpoznano na rozprawie. Wyrok różnił się od uprzednio uzgodnionego tylko terminem naprawienia szkody (18 miesięcy).

4. Sprawa VIİK 1442/10, prowadzona przez Sąd Rejonowy w Zielonej Górze

Oskarżenie dotyczyło art. 268 § 2 k.k. (5 czynów w ciągu – art.91 § 1 k.k.). Prokurator uzgodnił w trybie art. 335 k.p.k. karę łączną grzywny w wymiarze 60 stawek po 10 zł z zastosowaniem art. 58 § 3 k.k. Pokrzywdzona działająca w charakterze oskarżyciela posiłkowego sprzeciwiła się tak uzgodnionej karze. Sprawę zakończono na posiedzeniu w trybie art. 343 k.p.k., wymierzono karę jak uzgodnił prokurator. W tej sprawie była apelacja prokuratora co do kary, bowiem sąd nie powołał w wyroku art. 58 § 3 k.k. W wyniku apelacji sąd odwoławczy zmienił wyrok przez dodanie art. 58 § 3 k.k.

5. Sprawa IIK 88/09, prowadzona przez Sąd Rejonowy w Zamościu

Oskarżenie dotyczyło nieumyślnego spowodowania śmierci (art. 155 k.k.). Prokurator uzgodnił karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na 5 lat. Oskarżycielka posiłkowa sprzeciwiła się skazaniu w tym trybie, wniosła o skierowanie na rozprawę. Sąd nie uwzględnił wniosku. Zapadł uzgodniony wyrok. Oskarżycielka posiłkowa wniosła o sporządzenie uzasadnienia, ale nie wniosła apelacji.

6. Sprawa IIIK 697/09, prowadzona przez Sąd Rejonowy Poznań-Nowe Miasto i Wilda

Oskarżenie dotyczyło art. 155 w zw. z art. 157 § 1 k.k. Prokurator uzgodniła karę 2 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres próby 5 lat. Oskarżycielka posiłkowa domagała się zmiany kwalifikacji prawnej na art. 157 § 2 i wymierzenia kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia. Sąd wydał wyrok na posiedzeniu w trybie art. 343 k.p.k. i wymierzył uzgodnioną wcześniej karę. Oskarżycielka posiłkowa

złożyła wniosek o sporządzenie uzasadnienia po terminie, wniosła też o przywrócenie terminu. Sąd odmówił przywrócenia terminu.

7. Sprawa IIIK 310/09, prowadzona przez Sąd Rejonowy Poznań Nowe Miasto i Wilda

Oskarżenie dotyczyło art. 177 § 2 (śmierć). Prokurator uzgodnił karę 2 lat pozbawienia wolności z zawieszeniem jej wykonania na okres próby 5 lat i grzywnę 50 stawek po 30 zł, oraz zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na 1 rok. Oskarżycielka posiłkowa domagała się zakazu na 5 lat oraz 50 000 zł zadośćuczynienia. Sprawę skierowano na rozprawę, gdzie oskarżony wystąpił z wnioskiem z art. 387 k.p.k. proponując karę jaką uzgodnił poprzednio z prokuratorem i 10 000 zł zadośćuczynienia. Wobec sprzeciwu oskarżycielki posiłkowej po przeprowadzeniu postępowania dowodowego zapadł wyrok skazujący na 2 lata pozbawienia wolności w zawieszeniu na 5 lat, grzywnę 50 stawek po 30 zł, zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na 1 rok i nawiązkę 20 000 zł na rzecz pokrzywdzonej. Oskarżycielka posiłkowa złożyła wniosek o sporządzenie uzasadnienia wyroku i nie złożyła apelacji.

8. Sprawa IIK 335/11, prowadzona przez Sąd Rejonowy w Łomży

Oskarżonemu postawiono 3 zarzuty zakwalifikowane z art. 190 § 1, 267 § 1 i 212 § 1 k.k. Pokrzywdzony był jeden i wstąpił do sprawy jako oskarżyciel posiłkowy. Prokurator uzgodnił z oskarżonym karę łączną grzywny 70 stawek po 20 zł. Na posiedzeniu w trybie art. 343 k.p.k. oskarżyciel posiłkowy sprzeciwił się ugodzie. Sprawę skierowano na rozprawę i oskarżony zaproponował dobrowolne poddanie się karze (art. 387 k.p.k.) nie określając jej wymiaru. Oskarżycielka posiłkowa zaproponowała 1 rok pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata, grzywnę 70 stawek po 20 zł i zakaz kontaktowania się z nią. Oskarżony zgodził się na taki wymiar kary. Sąd nie pytał prokuratora o zdanie, wydając taki wyrok.

Inne sprawy, w których pokrzywdzony odegrał istotną rolę to:

1. Sprawa IIK 140/11, prowadzona przez Sąd Rejonowy Kraków Śródmieście

Dwoje oskarżonych z art. 286 § 2 k.k. o sfałszowanie dokumentów celem wyłudzenia kredytu. Prokurator złożył wniosek w trybie art. 335 k.p.k. z uzgodnionymi karami: dla niekaranej uprzednio oskarżonej kara grzywny 40 stawek po 10 zł, dla karanego uprzednio oskarżonego – 6 miesięcy pozbawienia wolności z zawieszeniem na 2 lata i grzywna 30 stawek po 10 zł.

Pokrzywdzony Bank PeKaO przystąpił do sprawy jako oskarżyciel posiłkowy i zażądał orzeczenie obowiązku naprawienia szkody.

Na posiedzenie w trybie art. 343 k.p.k. stawił się tylko obrońca oskarżonego. Sąd wydał uzgodniony wyrok i nakazał wysłać go oskarżycielowi posiłkowemu z adnotacją: „informując, że nie orzekano o obowiązku naprawienia szkody wobec nie wykazania wysokości kapitału i braku podstaw do takiego orzeczenia.” Bank złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia. Oto fragmenty uzasadnienia: „Jeżeli chodzi o społeczną szkodliwość przypisanego czynu, to był on duży, (...) Sąd jednocześnie uwzględnił, iż do szkody doszło wiele lat temu, co zmniejsza społeczną szkodliwość czynu. (...) Ani prokurator ani oskarżyciel posiłkowy nie wykazali kwestii dotyczącej wysokości i zasadności zasądzenia obowiązku naprawienia szkody, jego aktualności – co uzasadniałoby uzależnienie przez Sąd uwzględnienia zgłoszonego wniosku w trybie art. 335 od uzgodnienia obowiązku naprawienia szkody.”

Apelacji nie złożono.

2. Sprawa IIIK 4/10 prowadzona przez Sąd Rejonowy w Bydgoszczy

Oskarżonemu postawiono 10 zarzutów z art. 278 § 1. Prokurator uzgodnił wyrok 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności i naprawienie szkody pokrzywdzonym w części. Pokrzywdzeni (jeden działający w charakterze

oskarżyciela posiłkowego) na posiedzeniu w trybie art. 343 k.p.k. żądali modyfikacji w postaci zobowiązania do naprawienia szkody w całości. Skazano z taką modyfikacją. Oskarżyciel posiłkowy wniósł o sporządzenie uzasadnienia i nie wniósł apelacji.

3. Sprawa IIK 2343/10 prowadzona przez Sąd Rejonowy we Włocławku

Trójce oskarżonych zarzucono wyłudzenie pożyczki ze SKOK, co do jednego 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności z zawieszeniem wykonania na okres 5 lat, dozór kuratora i obowiązek naprawienia szkody. Na posiedzeniu nikogo nie było. Sąd nie uwzględnił wniosku powołując się na art. 343 § 7 k.p.k. bez bliższego uzasadnienia. Na rozprawie pokrzywdzony wniósł o dopuszczenie w charakterze oskarżyciela posiłkowego, co Sąd uczynił. Ten oskarżony, co do którego był wniosek z 335 k.p.k. wniósł o dobrowolne poddanie się karze na rozprawie. Zapadł identyczny wyrok, jaki proponował prokurator w trybie art. 335 k.p.k.

4. Sprawa IIK 128/09, prowadzona przez Sąd Rejonowy w Rzeszowie

Oskarżony o spowodowanie wypadku drogowego ze skutkiem śmiertelnym (art. 177 § 2). Żona i córka zmarłego przystąpiły do sprawy w charakterze oskarżycielek posiłkowych. Prokurator złożył wniosek o uzgodnione skazanie, proponując karę 1 roku i 10 miesięcy pozbawienia wolności z zawieszeniem na 3 lata, grzywnę 100 stawek po 20 zł. Oskarżycielki posiłkowe w zasadzie zgadzały się na ukaranie w trybie art. 335 k.p.k., ale domagały się wyższej kary: 2 lata i 6 miesięcy pozbawienia wolności z zawieszeniem na 3 lata, grzywna w wymiarze 150 stawek po 20 zł, zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na 1 rok i 6 miesięcy. Oskarżony nie zgodził się i sprawę skierowano na rozprawę. Zapadł wyrok skazujący w zwykłym trybie po przeprowadzeniu postępowania dowodowego: 2 lata pozbawienia wolności z zawieszeniem na 3 lata, grzywna w wymiarze 150 stawek po 20 zł, bez zakazu prowadzenia pojazdów.

5. Sprawa IIKa 118/10, prowadzona przez Sąd Rejonowy w Nowym Sączu

Oskarżony z art. 270 § 1 k.k. (podrobienie podpisu). Prokurator złożył wniosek w trybie art. 335 k.p.k.o wydanie wyroku z uzgodnioną karą grzywny w wymiarze 100 stawek po 10 zł. Pokrzywdzony występował jako oskarżyciel posiłkowy i podczas posiedzenia nie protestował. Następnie zaskarżył wyrok, twierdząc że kara jest rażąco zbyt niska. Apelację uznano za oczywiście bezzasadną.

6. Sprawa VIK 704/10, prowadzona przez Sąd Rejonowy Łódź-Śródmieście

Oskarżony z art. 177 § 2 k.k. o spowodowanie wypadku drogowego (śmierć pieszej potrąconej przez samochód na pasach). Wnioski o dopuszczenie w charakterze oskarżycieli posiłkowych złożyły dzieci zmarłej. Sąd dopuścił w tym charakterze 1 osobę. Prokurator złożył wniosek o uzgodnione skazanie (art. 335 k.p.k.) na 1 rok i 6 miesięcy pozbawienia wolności z zawieszeniem na 3 lata i grzywnę w wymiarze 50 stawek po 40 zł. Pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego domagał się nawiazki po 1000 zł dla każdego pokrzywdzonego i zasądzenie obowiązku naprawienia szkody. Sąd wydał wyrok na podstawie art. 335 k.p.k., orzekając karę w wymiarze pozbawienia wolności 1 rok i 6 miesięcy z zawieszeniem na 3 lata. Oskarżyciel posiłkowy złożył apelację. Sąd odwoławczy utrzymał wyrok.

II. Podsumowanie

Przeprowadzone badania aktowe wskazują, że wpływ pokrzywdzonych na wymiar kary przy uzgodnionym skazaniu w oparciu o art. 335 k.p.k. jest niewielki. Sądy w niewielkim stopniu słuchają głosu pokrzywdzonych, ale też aktywność samych pokrzywdzonych nie jest duża. Często nie pojawiają się nawet na posiedzeniu. Gdy przejawiają aktywność, jest ona ukierunkowana na wymiar kary, ewentualnie zasądzenie obowiązku naprawienia szkody. Nie sposób z akt spraw wyczytać czy i w jaki sposób sądy rozważały kwestię wątpliwości co do okoliczności popełnienia

przestępstwa ani w jaki sposób oceniały, czy postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte.

Postawa oskarżonych w przeważającej większości spraw była taka, że przyznawali się do winy, odmawiali składania wyjaśnień i następnie potwierdzali wyjaśnienia odczytane przez Sąd. Gdy jednocześnie uświadomimy sobie, w jak znacznej liczbie oskarżeni byli uprzednio karani raz (22,86% próby) lub wiele razy (47,14% próby), instytucja uzgodnionego skazania jawi się przede wszystkim jako sposób na uproszczenie i przyspieszenie postępowań sądowych z oddaniem decydującego głosu w kwestii wymiaru kary prokuratorowi, nie pokrzywdzonym, a nawet nie sądom. Oskarżeni, mający doświadczenie z wymiarem sprawiedliwości w sprawach karnych, korzystają z tej możliwości wyraźnie częściej niż inni.

W analizowanej próbie wyróżniały się tylko przestępstwa nieumyślne, przede wszystkim wypadki drogowe ze skutkiem w postaci śmierci człowieka lub ciężkiego uszkodzenia ciała. Oskarżeni o te przestępstwa nie byli uprzednio karani, składali obszernie wyjaśnienia i, wydaje się, najbardziej zależało im na uniknięciu jawnej rozprawy sądowej. Jednocześnie pokrzywdzeni przez nagłą śmierć bliskiej osoby bardziej niż inni byli zainteresowani wymiarem kary.

Zapewne nie ma w tym wszystkim nic złego, warto tylko wyraźnie odejść od twierdzenia, że skazanie uzgodnione to takie samo skazanie jak inne, wymierzona kara ma cokolwiek wspólnego z dyrektywami wymiaru kary określonymi w kodeksie karnym, a postępowania w trybie art. 335 w zw. z 343 k.p.k. realizują jakiegokolwiek inne cele postępowania karnego poza prostą, znacznie szybszą i tańszą niż zwykle postępowanie represją karną.

Część B.

I. *Analiza materiału badawczego w zakresie dobrowolnego poddania się karze na rozprawie w trybie art. 387 k.p.k.*

Analizie poddano akta 239 spraw karnych. W wystąpieniu do sądów okręgowych z prośbą o przesłanie akt spraw, w których nastąpiło skazanie w trybie art. 387 k.p.k. prosiłam o wybranie ostatnich spraw, w których nastąpiło skazanie na karę pozbawienia wolności bez jej warunkowego zawieszenia. Nie wszystkie nadesłane sprawy odpowiadają temu kryterium. Wydawało się, że wpływ pokrzywdzonych na wymiar kary będzie wyraźniejszy w sprawach poważniejszych, stąd kryterium skazania bez warunkowego zawieszenia wykonania kary.

Akta pochodziły z następujących sądów rejonowych:

Sąd Rejonowy w Białymstoku – 9 spraw,

Sąd Rejonowy w Bydgoszczy – 14 spraw,

Sąd Rejonowy w Cieszynie – 3 sprawy,

Sąd Rejonowy w Częstochowie – 7 spraw,

Sąd Rejonowy Gdańsk-Północ – 2 sprawy,

Sąd Rejonowy w Gorzowie Wielkopolskim – 5 spraw,

Sąd Rejonowy w Grójcu – 2 sprawy,

Sąd Rejonowy w Jarosławiu – 2 sprawy,

Sąd Rejonowy w Jeleniej Górze - 2 sprawy,

Sąd Rejonowy w Kaliszu – 1 sprawa,

Sąd Rejonowy Katowice Wschód – 3 sprawy,

Sąd Rejonowy w Kielcach – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Kłodzku – 5 spraw,
Sąd Rejonowy w Koszalinie – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Koninie – 4 sprawy,
Sąd Rejonowy Kraków Śródmieście – 6 spraw,
Sąd Rejonowy w Krośnie – 7 spraw,
Sąd Rejonowy w Legnicy – 1 sprawa,
Sąd Rejonowy Lublin Zachód – 14 spraw,
Sąd Rejonowy w Łomży – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy Łódź Śródmieście – 4 sprawy,
Sąd Rejonowy Nowy Dwór Mazowiecki – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Nowym Sączu – 10 spraw,
Sąd Rejonowy w Olsztynie – 10 spraw,
Sąd Rejonowy w Opolu – 4 sprawy,
Sąd Rejonowy w Ostrołęce – 5 spraw,
Sąd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim – 2 sprawy,
Sąd Rejonowy w Płocku – 8 spraw,
Sąd Rejonowy Poznań Grunwald i Jeżyce – 2 sprawy,
Sąd Rejonowy Poznań Nowe Miasto i Wilda – 7 spraw,
Sąd Rejonowy w Przemyślu – 6 spraw,
Sąd Rejonowy w Rzeszowie – 1 sprawa,

Sąd Rejonowy w Rybniku – 4 sprawy,
Sąd Rejonowy w Siedlcach – 3 spraw,
Sąd Rejonowy w Sieradzu – 4 sprawy,
Sąd Rejonowy w Słupsku – 7 spraw,
Sąd Rejonowy w Stalowej Woli – 10 spraw,
Sąd Rejonowy w Suwałkach – 8 spraw,
Sąd Rejonowy Szczecin Prawobrzeże i Zachód – 3 sprawy,
Sąd Rejonowy w Tarnowie – 9 spraw,
Sąd Rejonowy w Toruniu – 4 sprawy,
Sąd Rejonowy we Włocławku – 8 spraw,
Sąd Rejonowy Wrocław Śródmieście – 9 spraw,
Sąd Rejonowy w Zamościu – 5 spraw,
Sąd Rejonowy w Zielonej Górze – 7 spraw.

W sprawach tych skazano 292 osoby: 13 kobiet i 279 mężczyzn.

Wiek oskarżonych rozkładał się w następujący sposób:

do 20 lat – 25 osób,
21 – 25 lat – 61 osób,
26 – 30 lat – 52 osoby,
31 – 35 lat – 44 osoby,
36 – 40 lat – 42 osoby,
41 – 45 lat – 22 osoby,

46 – 50 lat – 21 osób,

51 – 55 lat – 13 osób,

56 – 60 lat – 7 osób,

powyżej 60 lat – 5 osób.

Wśród oskarżonych było:

80 osób uprzednio niekaranych,

63 osoby uprzednio raz karane,

149 osób karanych wielokrotnie.

Pokrzywdzony ma prawo zgłoszenia sprzeciwu wobec wniosku oskarżonego o dobrowolne poddanie się karze. By mógł to prawo zrealizować musi być zawiadomiony o terminie rozprawy i w zasadzie być na niej obecny. Obecność pokrzywdzonego nie jest obowiązkowa. W badanych sprawach pokrzywdzony (lub jego pełnomocnik) był obecny na rozprawie w 146 przypadkach, co stanowi 61% badanej próby. Pokrzywdzony występował we charakterze oskarżyciela posiłkowego w 71 sprawach, co stanowi 29,7% próby. Już sama obecność na rozprawie wskazuje, że pokrzywdzony angażuje się w sprawę. Z reguły jednak jego aktywność jest ograniczona do dążenia do naprawienia szkody, wyraźny wniosek w tej sprawie został zgłoszony przez pokrzywdzonych w 18 badanych sprawach.

W jednej z badanych spraw (oskarżenie ze 157 § 1 k.k.) pełnomocnik oskarżyciela posiłkowego złożył wyraźną deklarację: oskarżyciel posiłkowy nie jest zainteresowany ukaraniem, chce tytułem zadośćuczynienia kwoty 1000 zł i zwrot kosztów adwokata. Tak też zasądzono w wyroku.

W innej sprawie oskarżony przekazał pokrzywdzonej kwotę 5000 zł tytułem naprawienia szkody w trakcie rozprawy, a ona zgodziła się na proponowany wymiar kary (zarzut z art. 279 § 1 k.k.).

Bardzo rzadko pokrzywdzeni przejawiają zainteresowanie samą wysokością kary, jaka ma być orzeczona wyrokiem. W badanej próbie były to następujące przypadki:

- sprawa z art. 177 § 2 k.k., potrącony przez samochód pieszy zmarł, kierowca był nietrzeźwy. Syn zmarłego występował jako oskarżyciel posiłkowy i uzależnił niezłożenie sprzeciwu od tego, że zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych zostanie orzeczony na zawsze (oskarżony proponował na 10 lat). Wniosek z art. 387 k.p.k. został tak zmodyfikowany i zapadł wyrok skazujący na 3 lata pozbawienia wolności i orzekający zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych na zawsze.
- sprawa 2 oskarżonych uprzednio wielokrotnie karanych. Jeden ma postawione 3 zarzuty (jeden z art. 280 § 1 k.k. i dwa z art. 279 § 1 k.k.), drugi dwa zarzuty (jeden z art. 280 § 1 k.k. i jeden ze 193 k.k.). Proponują w trybie art. 387 k.p.k. karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Oskarżyciele posiłkowi (małżeństwo) sprzeciwiają się warunkowemu zawieszeniu. Sąd orzeka bezwzględną karę pozbawienia wolności.
- oskarżony uprzednio karany ma postawione zarzuty z art. 245, 190, 224 i 226 k.k. Wnosi o wymierzenie kary 3 lat pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na 5 lat. Pokrzywdzeni uzależniają nieskładanie sprzeciwu od wymierzenia kary bezwzględnego pozbawienia wolności. obrońca modyfikuje wniosek, wnosi o 1 rok i 6 miesięcy pozbawienia wolności i taki zapada wyrok.

Inne interesujące przypadki:

- podczas rozprawy sędzia poucza oskarżonego o zasadach złożenia wniosku o dobrowolne poddanie się karze zgodnie z art. 387 k.p.k. W protokole rozpraw zapisano: „Obecny na sali prokurator oraz oskarżony przystąpili do ustalania wymiaru kary.” Na sali jest pokrzywdzony, ale nie ma wzmianki by był pytany o stanowisko w sprawie kary.
- w sprawie o niealimentację matka dziecka jest oskarżycielką posiłkową. W protokole rozprawy jest zapis: „W tym miejscu oskarżony i prokurator uzgodnili wymiar kary 1 roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

wykonania na 5 lat, zobowiązanie do bieżącej alimentacji i spłaceniu zaległości alimentacyjnych.”

- w sprawie o znęcanie się osadzonego nad współwięźniem oskarżony, uprzednio wielokrotnie karany, złożył oświadczenie: „Nie przyznaję się ale karze chciałbym się dobrowolnie poddać.”
- w sprawie o fałsz dokumentu (oskarżona o sfalszowanie podpisu pod dokumentem o formie realizacji odszkodowania), pokrzywdzeni obecni na rozprawie oświadczyli, że nie mają żadnych pretensji, a nawet są wdzięczni oskarżonej, bo pomogła im uzyskać odszkodowanie za mienie zabużańskie.
- w sprawie oskarżonego o spowodowanie wypadku drogowego zakwalifikowanego z art. 177 § 2 k.k. (ciężkie uszkodzenie ciała) na zgodny wniosek oskarżonego i oskarżyciela posiłkowego przeprowadzono mediację, podczas której ustalono wysokość odszkodowania.
- w sprawie oskarżonego z art. 278 § 1 i 5 k.k. uprzednio niekaranego jako oskarżyciel posiłkowy występował zakład dystrybucji energii i domagał się zasądzenia obowiązku naprawienia szkody w kwocie 0,66 zł, co też sąd w wyroku uczynił, skazując oskarżonego na karę 6 miesięcy pozbawienia wolności z zawieszeniem jej wykonania na okres 2 lat.

W badanych sprawach sądy kontaktowały się z nieobecnym na rozprawie prokuratorem, by ustalić czy nie zgłasza sprzeciwu wobec złożonego przez oskarżonego wniosku (7 przypadków), w 2 przypadkach prokurator konsultował się telefonicznie z przełożonymi, prosząc o przerwę na ten cel. W 4 przypadkach sąd nie konsultował kary z prokuratorem, gdy nie było go na rozprawie.

W dwóch sprawach sąd zarządził przerwę by spytać nieobecnego na rozprawie pokrzywdzonego, czy nie zgłasza sprzeciwu.

W pięciu przypadkach oskarżyciel posiłkowy, który nie zgłaszał sprzeciwu na rozprawie, wniósł następnie o uzasadnienie wyroku, ale tylko w jednym oskarżycielka posiłkowa złożyła następnie apelację. Była to sprawa o spowodowanie wypadku

drogowego ze skutkiem w postaci śmierci człowieka. Sprawca był w stanie nietrzeźwości. Oskarżycielka posiłkowa (żona ofiary) była na rozprawie i zgodziła się na wymierzenie kary 2 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności oraz zakazu prowadzenia pojazdów mechanicznych na 4 lata. Następnie złożyła apelację domagając się orzeczenia kary surowszej (10 lat pozbawienia wolności). Wyrok został utrzymany w mocy.

II. Podsumowanie

Analiza akt spraw, w których nastąpiło skazanie w oparciu o wniosek oskarżonego złożony w trybie art. 387 k.p.k. wskazuje, że pokrzywdzeni przestępstwem rzadko angażują się w ustalanie wymiaru kary. Z reguły zainteresowani są przede wszystkim kwestią naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem lub zadośćuczynienia. Wydaje się, że chcą zaoszczędzić sobie trudu związanego z koniecznością rozpoczynania sprawy cywilnej o odszkodowanie lub zadośćuczynienie. Ich zainteresowanie karą kryminalną, jeżeli już się pojawia, dotyczy przeważnie kwestii warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności (domagają się orzeczenia bezwzględnego pozbawienia wolności) lub też wymiaru kary przy poważnych przestępstwach (spowodowanie śmierci), przy których pokrzywdzeni mają poczucie ogromnej niemożliwej do zrekompensowania straty. Sądy w ograniczonym zakresie korzystają z prawa uzależnienia wydania wyroku od modyfikacji wniosku. W badanej próbie były takie przypadki:

- w sprawie oskarżonego o kradzież kieszonkową (278 § 1 k.k.) sędzia oświadczył, że nie zaakceptuje kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, co proponował oskarżony. Po modyfikacji wniosku skazał oskarżonego na karę 1 roku i 8 miesięcy pozbawienia wolności.
- w dwóch sprawach (jedna o oszustwo kredytowe i jedna o kradzież) wniosek w oparciu o art. 387 k.p.k. został złożony z inicjatywy sądu, który też zaproponował karę.

- w jednej sprawie po oświadczeniu oskarżonego, że chciałby się dobrowolnie poddać karze, karę zaproponował sędzia.
- w jednej sprawie oskarżony złożył oświadczenie, że chciałby się poddać najniższej możliwej karze i jej wymiar zaproponował prokurator (oskarżenie z 280 § 1 k.k., sprawca wiele razy karany, pokrzywdzony był na rozprawie) – 2 lata pozbawienia wolności i obowiązek naprawienia szkody w kwocie 900 zł.

W żadnym uzasadnieniu wyroku sporządzonym w sprawie, w której wydano wyrok w oparciu o dobrowolne poddanie się karze sąd nie uzasadniał ani tego, dlaczego okoliczności popełnienia przestępstwa nie budzą wątpliwości, ani w oparciu o które dyrektywy zawarte w kodeksie karnym kara została wymierzona, ani dlaczego uznał, że mimo nieprzeprowadzenia rozprawy w całości cele postępowania zostaną osiągnięte.

Pewnym zaskoczeniem jest fakt, że z instytucji dobrowolnego poddania się karze korzystają w znacznej mierze osoby już karane raz (21,6%) oraz osoby karane wielokrotnie (51%). Zapewne, mając doświadczenie z wymiarem sprawiedliwości, lepiej niż inni wiedzą, że na dobrowolnym poddaniu się karze podobnie jak na uzgodnionym skazaniu można tylko zyskać, chociaż ustawa nie daje w tym przypadku żadnych szczególnych przywilejów co do wymiaru kary.